

Om gamle Sprogformer og ny Kunstord.

Replik til Direktør Louis E. Grandjean.

Af Dr. phil. Axel Schou.

Bevarelse af hævdvunden folkelig Navneskik er en Bestræbelse, der bør finde Støtte overalt, hvor det er muligt. Princippet er da ogsaa knæsat paa en Række forskellige Felter, bl. a. i Stednavnsudvalgets Arbejder og ved Valg af Gadenavne.

Ogsaa i geografiske Arbejder bør ny Navnedannelser undgaaes, saafremt der eksisterer dækkende Betegnelser i gængs Sprogbrug. Den Ravage, der foraarsages ved Omdøbning af Byer, er saa afskrækkende, at Geografer paa Forhaand vil være i højeste Grad uvillige til at kassere gammelt Navnestof. Der skal jo henleve Generationer, før ny Navne som f. Eks. Kuybyshev og Wroslav almindeligt opfattes som Betegnelse for de gammelkendte Byer Samara og Breslau. Glosen „Thailand“ naaede ikke i de Aar, den officelt var gældende, at blive folkelig accepteret som Navn for den Stat, der nu atter hedder Siam.

Imidlertid er Fremskaffelse af veldefinerede faglige Termini ogsaa en Sag af allerstørste Betydning, og det kategoriske Krav om videnskabeligt anvendte Benævnelsers Eentydighed kan kollidere med førnævnte Bevaringsbestræbelse. Folkelige Betegnelser er nemlig ofte flertydige og sjældent veldefinerede med Hensyn til Begrebsomraade. Det kan være nødvendigt at konstruere nye Ord, naar de eksisterende Gloser er for upræcise og derfor vildledende.

Da jeg stod over for den Opgave at skulle beskrive Litoralzonens Formverden, havde jeg Brug for et Glossarium af eentydige Ord. Jeg valgte ud af foreliggende Ordstof de Betegnelser, om hvis Betydning der ikke kunde være Tvivl: *Reple*, *Hestehul*, *Havstok*, *Strandbred* og *Strandvold*. For de øvrige Begreber konstruerede jeg ny Ord ud fra det Princip at udelukke Mistydning og forkerte Associationer i saa høj Grad som muligt.

Louis E. Grandjeans store Arbejde „Søkortets Stednavne“ var dengang ikke udkommet. Denne Undersøgelse er af allerstørste Interesse for geografisk Forskning, og Grandjeans Systematik vilde utvivlsomt have influeret paa mine Afgørelser, om de dengang havde foreligget. Ved et eventuelt Samarbejde havde jeg muligvis ladet mig overtale til at optage endnu et Par gamle Navne i min Terminologi. De folkelige Benævnelser er jo ofte naturbeskrivende paa fortrinlig Vis og meget talende. Ved Navnets Evne til at resistere i Sprogbrugen længe efter, at den oprindelige Betydning er forældet ved Lokaltetens Formændring, kan disse Stednavne være særdeles oplysende om stedfunden Landskabsudvikling. Grandjeans Samling er saaledes en ordnet Materialsamling af største Betydning, — en Fundgrube for alle, der arbejder med danske Kysters og Farvandes Morfologi. Navnene lader sig ogsaa systematisere, Grandjeans Bestræbelser i denne Henseende er Pionerarbejde af stor Værdi, men ikke alle Gloser er betydningsmæssigt eksakte i den Grad, at de er direkte anvendeligt Ord-Værktøj ved videnskabelig Produktion.

I mit Arbejde giver jeg i enkelte Tilfælde en Redegørelse for Navnevalget. Jeg skal her fremsætte nogle supplerende Oplysninger om dette Spørgsmaal, som jeg i sin Tid beskæftigede mig indgaaende med, fordi jeg tillægger det stor Betydning.

Strandplan og *Landgrund* er Betegnelser for de lavvandede, landnære Dele af Havbunden, hvis Overfladeform præges af Bølgvirkningen. De to Udtryk er ganske overensstemmende, og det gamle Ord, *Landgrund*, kan benyttes. Naar jeg dengang opgav det, var det den sproglige Lighed med geologiske Begreber som *Dybgrund* og *Undergrund*, der ængstede mig, idet ikke-søkyndige Læsere kunde faa Associationer i Retning af disse Ords Emneomraade. Det konstruerede Ord er analogt med en geomorfologisk Terminus som *Peneplan*; sidste Stavelse angiver i begge Tilfælde Overfladeformen, og Forstavelsen „*Strand*“ placerer i det behandlede Tilfælde Fænomenet landskabeligt.

Strandplanets Afgrænsning udefter mod det dybereliggende Havbundsareal er kaldt *Aflejringsskraaning*. Det gamle Udtryk, *Skaaret*, opgav jeg, fordi dette Ord bruges ved Landskabsbeskrivelse i to andre Betydninger, nemlig for Klippespalter, f. Eks. *Randkleveskaaret*, og for Afbrydelser i en Aasbakke, f. Eks. *St. Olai Skaar* i Skuldelev Aas og *Skaaret* i Strø Bjerge. Kunstordet *Aflejringsskraaning* er geometrisk beskrivende og tillige dynamisk forklarende.

For at kunne skelne mellem to Typer Strandplaner eller

Landgrunde efter deres Dannelse ved Bølgernes bortgnavende, eroderende, eller aflejrende, akkumulerende, Virke indførte jeg Udtrykkene: *Erosions-Flak* og *Akkumulations-Flak*. G. ønsker kun Flak-Betegnelsen anvendt for Udgrunde, hvortil der dog maa indvendes, at Flak ogsaa forekommer som Lokalnavn for typisk Landgrund eller Strandplan. Torup Flak N. f. Halsnæs er dog en Landgrund, iflg. V. Milthers (Nordøstsjælland's Geologi, 1922, S. 167) fremkommet ved Landets Nedbrydning, altsaa et Abrasions-Flak iflg. den i „Det marine Forland“ anvendte Terminologi. Dyrefod- og Vesterskov Flak N. f. Falster og Sudeø Flak N. f. Lolland er ligesom Agernæs Flak N. f. Fyn at opfatte som Dele af Strandplanet eller Landgrunden.

Tilvækstrevle er et dynamisk forklarende Ord, der betegner de Sandmasser i Revleform, der af Overføringsbølgerne transporteres indefter, hvor de kan bidrage til Landets Vækst. Det gamle Ord *Brand* turde jeg ikke manøvrere med, idet saavel den bestemte Form som Flertalsformen er til at misforstaa. Det beskrevne Fænomen er jo heller ikke ubetinget knyttet til Brændingen. Heller ikke den folkelige Betegnelse *Sandbølge* eller det vandbygningstekniske Udtryk *Indskæring* for Negativbegrebet, Konkaviteten før eller bag den tillandede Tilvækstrevle, vilde jeg forsvare Anvendelsen af.

Kedlen som Betegnelse for Revle-Mellemrummene er først nu blevet mig bekendt. Anvendt i bestemt Form vil det formentlig kunne bruges uden at fremkalde Associationer i Retning af tektoniske Indsynkninger, i hvilken Betydning Ordstammen indgaar i Glosen Kedelbrud.

Krumodde som Betegnelse for en Odde opbygget af successivt aflejrede Strandvolde med den af Materialvandring's-Dynamikken betingede krumme Spids er valgt for at slaa til Lyd for et ikke tidligere paaagtet almindeligt forekommende Bygnings-element i vore marine Forlandsdannelser. Udtrykket er syonymt med *Stjært*, men kan denne sidste Betegnelse siges at være saa almindelig kendt, at den bør have Prioriteten som hævdvundet, folkeligt Navn? Jeg har — muligvis med Urette — foretrukket det direkte beskrivende Kunstord.

Vinkelforland, hvorved forstaaes et marint Forland opbygget af konvergerende Odde- og Barreø-Systemer, er derimod ikke syonymt med det af G. anførte Ord: *Albu*. *Albu* kan oven i Købet betyde det diametralt modsatte nemlig en Bugt, f. Eks. paa Fanøs Østside. Det marine Forland Albuen uden for Nakskov Fjord er et Krumodde-Kompleks, der muligvis, men ikke

givet, kan udvikle sig til et Vinkelforland. Der har ikke fra min Side manglet god Vilje m. H. t. at finde en gammel dansk Betegnelse for den meget almindelige Foreteelse, som et Vinkelforland er. En Undersøgelse over folkelige Betegnelser herfor i de vestlige Limfjordsegne, hvor denne Forlandstype er saare hyppig, gav det Resultat, at Foreteelsen ikke har noget Fællesnavn, fordi den aabenbart ikke er opfattet som nogen morfologisk Enhed. Af 32 Vinkelforlande med Lokalitetsbetegnelse paa Maalebordsbladene bærer de 17 Betegnelsen „Odde“, 7 benævnes „Øre“. 4 af de omtalte 24 Navne indeholdt begge Betegnelser, f. Eks. Grønør Odde. 3 kaldes „Hage“, 2 „Næs“ og et enkelt „Tange“. Enkelte Vinkelforlande har Egenavne, der refererer til andre landskabsmorfologiske Elementer end Forlandet: Nakken og Stodbjerg. Angaaende udenlandske Betegnelser, som har været inddraget i mine Overvejelser, henvises til Afhandlingens S. 127. „Vinkelforland“ forekommer mig stadig at være en Betegnelse, der er baade beskrivende og mundret.

Betegnelsen Raagø Sand er en folkelig Lokalbetegnelse, som er optaget paa Vandbygningsdirektoratets Kort og derfra overtaget af mig. Formodentlig har Navnet netop oprindeligt været knyttet til Udgrunden, hvorpaa Flak-Øen er dannet. Navnet afspejler saaledes, som saa mange andre af Søkortets Stednavne, et tidligere Udviklingsstadium.

Jærn eller Jerne kunde selvfølgelig bruges som Betegnelse for en *Strandvoldsslette*; men er dette Ord ikke efterhaanden i bestemt Form blevet Egenavn knyttet til Køge Bugts marine Forland og derfor mindre anvendeligt som Fællesnavn? Strandvoldsslette som Betegnelse for et marint Forland opbygget af Strandvolde er maaske nok et lidt langt, men til Gengæld et fuldstændig beskrivende Ord, der faktisk ikke behøver at defineres yderligere for Forstaaelsens Skyld.

Louis E. Grandjeans Bestræbelser for at bringe nautisk og geografisk Sprogbrug i Overensstemmelse er Udslag af samme Ildhu og levende Interesse, som er Baggrund for Gennemførelsen af hans store Arbejde over Søkortets Stednavne. Den Veneration over for gamle Navneformer, der spores i hans Virke, deles fuldtud af Geografer, naar Talen er om Stednavne, altsaa lokalitetsbetegnende Egenavne. Naar det drejer sig om Optagelse af folkelige Betegnelser, der ofte har Lokalkolorit, som videnskabelige Termini, altsaa som Fællesnavne, maa det være tilladt i visse Tilfælde at foretrække Nykonstruktioner, naar de kategoriske Krav om Præcision og Utvetydighed skal opfyldes.